

УДК 37.147.091

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.1.2>

Тетяна ПОТАПЧУК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76000, Україна

ORCID: 0000-0003-1680-6976

Ярослав СВЕРЛЮК

доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Степана Бандери 12, Рівне, 33017, Україна

ORCID: 0000-0003-3182-6924

Лілія СВЕРЛЮК

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, вул. Степана Бандери 12, Рівне, 33017, Україна

ORCID: 0000-0002-9211-7884

Tetyana POTARCHUK

Doctor Of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at Theory and Methods Preschool and Special Education Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1680-6976

Yaroslav SVERLIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Institute of Arts of Rivne State University for the Humanities, Stepan Bandera str., 12, Rivne, 33017, Ukraine

ORCID: 0000-0003-3182-6924

Liliya SVERLIUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of Singing and Choral Practice and Voice Production, Stepan Bandera str., 12, Rivne, 33017, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9211-7884

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО САМОВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНІХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАСОБАМИ ЕСТРАДНОЇ МУЗИКИ

FORMATION OF CREATIVE SELF-EXPRESSION OF FUTURE MUSIC AND PEDAGOGICAL EMPLOYEES USING POPULAR MUSIC

Стаття присвячена актуальній проблемі, яку розглянуто у психолого-педагогічних та мистецьких наукових розвідках. Формування творчого самовираження в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами естрадної музики порушуються здебільшого у зв'язку з пошуком шляхів і засобів оптимізації, підвищення ефективності майбутніх фахівців у творчій діяльності.

З'ясовано, що проблема розвитку творчої особистості викликає гострий інтерес у дослідників. Розв'язання її суттєве у зв'язку з тим, що головна умова прогресивного розвитку суспільства - людина, що здатна до творення. У сучасному світі необхідно від початку, з перших років життя людини закладати основи розуміння світу як такого, що динамічно змінюється, в якому особистість перебуває в стані постійного творення цього світу і самої себе. Зазначено, що серед науковців немає єдиного концептуального підходу щодо проблеми творчого самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників, тобто визначення того універсального чинника, що забезпечує розвиток їх творчих, інтелектуальних, спеціальних здібностей. Зокрема, представники так званого діяльнісного підходу виходять із положення провідної ролі творчої діяльності у творчому самовираженні майбутніх музично-педагогічних працівників; розвиток креативності залежить від характеру і структури діяльності. Інші вчені, не заперечуючи ролі діяльності у розвитку особистості, виходять із позиції провідної ролі у розвитку творчих здібностей, наявності спеціальних здібностей. Третя точка зору вчених базується на положенні суб'єктивно-особистісного підходу, згідно з яким творчість пов'язується з діяльністю особистості, яка спрямована на її самовираження, самоактуалізацію.

Актуалізовано, що творче самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників засобами естрадної музики неможливо уявити поза історією народу чи нації, до якої вона належить, оскільки людина входить у суспільство як представник певної нації через систему освіти, виховання, знайомство з музичним мистецтвом тощо. Тому ми вважаємо, що естрадний спів є дієвим засобом формування готовності до творчого самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників, оскільки, особистість як суб'єкт творчості – це носій власне людських, тобто соціальних властивостей.

Ключові слова: творчість, творча особистість, творче самовираження, майбутні музично-педагогічні працівники, естрадна музика.

The article is devoted to an actual problem that has been considered in psychological-pedagogical and artistic scientific investigations. The formation for creative self-expression in future music and pedagogical workers by means of pop music is mostly violated in connection with the search for ways and means of optimization, increasing the efficiency of future specialists in creative activity.

It was found that the problem of the development of a creative personality is of great interest to researchers. Its solution is essential due to the fact that the main condition for the progressive development of society is a person capable of creation. In the modern world, it is necessary from the beginning, from the first years of a person's life, to lay the foundations for understanding the world as dynamically changing, in which the individual is in a state of constant creation of this world and himself. It is noted that among scientists there is no single conceptual approach to the problem of creative self-expression of future music-pedagogical workers, that is, the definition of the universal factor that ensures the development of their creative, intellectual, special abilities. In particular, representatives of the so-called activity approach proceed from the position of the leading role of creative activity in the creative self-expression of future musical and pedagogical workers; the development of creativity depends on the nature and structure of the activity. Other scientists, while not denying the role of activity in personality development, proceed from the position of a leading role in the development of creative abilities, the presence of special abilities. The third point of view of scientists is based on the position of the subject-personal approach, according to which creativity is connected with the activity of the individual, which is aimed at his self-expression, self-actualization.

It has been updated that the creative self-expression of future music-pedagogical workers by means of pop music cannot be imagined outside the history of the people or nation to which it belongs, since a person enters society as a representative of a certain nation through the system of education, upbringing, familiarity with musical art, etc. Therefore, we believe that pop singing is an effective means of forming the readiness for creative self-expression of future music-pedagogical workers, since the individual as a subject of creativity is a carrier of proper human, that is, social properties.

Key words: creativity, creative personality, creative self-expression, future musical and pedagogical workers, pop music.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає вдосконалення змісту і технологій вищої педагогічної та мистецької освіти в Україні, пошуку нових шляхів і ресурсів підвищення підготовки майбутніх фахівців усіх напрямів і спеціальностей. Серед них важливе місце належить майбутнім музично-педагогічним працівникам у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовно проблема творчості досліджувалась у психології у зв'язку з виявленням механізмів креативності і здібностей людини до творчої діяльності, способів їх діагностування й розвитку (В. Моляко, В. Роменець, Б. Теплов та ін.). Особлива увага приділяється творчості педагога як фахівця, який за метою і змістом власної професійної діяльності створює умови для розвитку творчих здібностей своїх вихованців (В. Вербець, В. Загв'язинський, П. Кравчук, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, Л. Харченко, О. Яковлева та інші). Специфіку творчої особистості досліджували О. Кульчицька, В. Моляко, В. Рибалка, С. Сисоєва, В. Цапок та ін. У педагогічних дослідженнях питання творчого самовираження порушуються здебільшого у зв'язку з пошуком шляхів і засобів оптимізації, підвищення ефективності та якості підготовки майбутніх музично-педагогічних працівників (А. Козир, С. Горбенко та

інш.), формування їхньої готовності до творчої діяльності та творчого самовираження (Л. Левченко, Л. Рибалко, Л. Середюк та ін.). Проте вміння пред'явити себе, показати свою унікальність є проблемою для більшості майбутніх працівників.

Мета статті – проаналізувати творче самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників засобами естрадної музики у психолого-педагогічних та мистецьких розвідках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логіка дослідження спрямовує нас на розгляд понять «творчість», «творча особистість» як головних чинників творчого самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників.

У наукових джерелах існує чимало дефініцій стосовно базових понять нашого дослідження. Зокрема, творчість була предметом дослідження з давніх часів. Її визначали як діяльність щодо створення якісно нового, яке вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю; як свідомо, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, творів, які ніколи раніше не існували, з метою вдосконалення матеріального та духовного життя суспільства [4; 8].

Також слід звернути увагу на поняття «творча особистість». У психологічному словнику творча особистість визначається

як така особистість, яка володіє здібностями, мотивами, знаннями і вміннями, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю [7, с. 351].

Поширеним у науковій літературі є визначення, згідно з яким творчою особистістю вважається така, творча діяльність якої охоплює дії від нестандартного розв'язування простого завдання до створення об'єктивно нового в певній галузі. На думку В. Моляко, творча особистість – це людський індивід, який прагне до оригінального, нового, який заперечує звичне і має високий рівень знань, умінь аналізувати явища, порівнювати їх [5, с. 2-3].

У структурі творчої особистості провідне місце займають творчі здібності, що у науковій літературі розглядаються у тісному зв'язку із потенціалом людини, таким чином, характерною рисою творчої особистості є наявність у неї значних потенційних творчих можливостей, або, інакше кажучи, *творчого потенціалу*. Термін «потенціал» – латинського походження і в перекладі означає «сила, міць» [10, с. 156]. У довідниковій літературі він розглядається як сукупність джерел, можливостей (або ресурсів), засобів, запасів, які можуть бути приведені в дію, використані для вирішення якогось завдання, досягнення певної мети [6]. Отже, потенційні можливості як потенційна здатність особи до оволодіння тими чи іншими знаннями, вміннями, навичками, засобами, за відповідних умов може забезпечувати її самореалізацію та самовираження.

Значну роль у процесі актуалізації потенціалу особистості відіграють потреби людини у соціальному визнанні себе як особистості, тому неабияку роль у розвитку особистісного потенціалу набувають мотиви самоспостереження, самопізнання, самооцінювання, самореалізації, реалізація яких призводить до самоствердження особистості, усвідомлення нею власної самоцінності. У зв'язку з цим важливого значення набуває проблема створення сприятливих соціокультурних умов, відповідного соціально-педагогічного середовища, в якому кожна особистість змогла б себе реалізувати [1, с. 5].

Отже, сучасна наука розуміє під самовираженням своєрідну основу для саморозвитку особистості в певних соціальних умовах. Більшість вчених стверджує, що самовираження визначає творчу спрямованість і результативність праці особистості, тому особливу увагу звертаємо на розгляд поняття «творче самовираження».

Як зауважують дослідники, самовираження у творчості, є одним з найбільш дієвих засобів розширення можливостей для становлення й розвитку свободи особистості [4], відкриває прямий шлях до суб'єктності.

Підґрунтям різних форм творчого самовираження є прояв особистістю свого творчого «Я», а суттєва ознака творчого самовираження – індивідуальна творча свобода [5]. В індивідуальну теорію особистості, уведена концепція творчого «Я» як втілення активного принципу людського існування, того, що надає значущості, «провідна потреба людини» – в активному плані реальної діяльності стати тим, ким вона є у потенційній глибині свого існування. За Н. Гузій, індивідуальна творча свобода це – якість внутрішнього світу особистості, базис особистісної культури, що увібрав цінності пізнання [8].

Отже, під творчим самовираженням можна розуміти активне бажання особистості реалізувати своє «вище Я», шляхом удосконалення себе, прояву та розвитку власних особистісних якостей, здібностей у процесі перетворення, створення нових художніх образів, творів та дій у різних видах художньої діяльності [5]. В рамках нашої наукової розвідки, з поміж чинників, які впливають на розвиток творчого самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників, виділяємо: музичне мистецтво, а особливо – естрадне, як інструмент збагачення їхнього власного досвіду. Вчені підкреслюють, що музичне мистецтво, зокрема естрадне, відображає цілісне людське буття, а творче самовираження людини реалізує це буття, «мистецтво є тією одиницею діяльності, котра відповідає завданню відкриття, вираження і комунікації особистісної суті в дійсності, реальності».

Отже, творче самовираження можна трактувати як активний процес створення нових творів естрадного мистецтва з метою вдосконалення власних музичних можливостей та індивідуальних здібностей у конкретній творчій діяльності, а також реалізації свого «Я» [5]. Процес підготовки майбутніх музично-педагогічних працівників дозволяє формувати творче самовираження особистості, є процесом цілеспрямованого розвитку музично-творчих здібностей, уяви, музичного смаку, емоційно-естетичного досвіду на основі стійкої мотиваційної бази. Також процес спрямовано на розвиток інтересу до творів естрадного мистецтва, на вміння чути, трактувати нові грані в музичному образі, на здатність емоційно співпереживати дійсності та художньому образу, що створюється, на творче ставлення

до музичного матеріалу, на встановлення діалогу між співаком та глядачем. Саме в процесі творчого самовираження (виконуючи естрадні твори) майбутні музично-педагогічні працівники розкривають свій потенціал і проявляють свої можливості, а також отримують задоволення від своєї діяльності [3].

У процесі формування у майбутніх музично-педагогічних працівників творчого самовираження засобами естрадної музики необхідно враховувати той факт, що студенти різною мірою схильні до музичної творчості, яка зумовлена здібностями, обдарованістю, геніальністю та креативністю [9]. Тому проблема формування творчого самовираження в майбутніх музично-педагогічних працівників засобами естрадної музики носить багатоплановий характер і пов'язана як із фундаментальними законами музичного розвитку особистості так і з музичними здібностями.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному

напрямку. Таким чином, різні підходи свідчать, що серед науковців немає єдиного концептуального підходу щодо проблеми творчого самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників особистості, тобто визначення того універсального чинника, що забезпечує розвиток її творчих, інтелектуальних, спеціальних здібностей.

Тому, аналіз психолого-педагогічних та мистецьких джерел з проблем формування готовності до творчого самовираження майбутніх музично-педагогічних працівників засобами естрадної музики дозволяє висловити власну думку щодо поняття «творче самовираження», під яким ми розуміємо такий процес формування особистості, під час якого відбувається виявлення і реалізація її задатків, здібностей та особистісних якостей, що проявляються в конкретних результатах духовної чи предметно-практичної продуктивної або репродуктивної діяльності, що є перспективою подальших досліджень.

Література:

1. Вайнола Р. Х. Формування творчої особистості школяра в системі виховної роботи: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. К., 1998. 182 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Зарванська М. В. Формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-виконавської діяльності: магістерська робота : Кривий Ріг, 2018. 123 с.
4. Карпова І. Г. Розвиток творчо обдарованої особистості : метод. рекомен ; за ред. проф. А. Й. Капської. Чернівці : Вид-во ЧДІПСТП, 2009. 80 с.
5. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. 2004. № 6. С. 2–9.
6. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. 2 ге вид. К. : Аконіт, 2005. Т. 3. П. Я. 928 с.
7. УСС : Універсальний словник енциклопедія / [гол. ред. М. Попович]. 3–є вид., перероб, доп. К. : Все увито ; Новий друк, 2003. 1414 с.
8. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / [відп. ред. Н. В. Гузій]. К. : НПУ, 2003. Вип. 8. 192 с.
9. Чжан І. Вокально-педагогічна творчість, як передумова виконавської діяльності співака: автореф. ... дис. канд. мистецтвознавства: 17.00.03 . Одеса. 2006. 20 с.
10. Шапаренко С. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості. *Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму* : матеріали 5-ї міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 13–14 травня 1999 р.) : у 2-х ч. / [відп. ред. Б. В. Новіков ; Національний технічний університет України "КПІ"]. К. : НТУУ "КПІ", 1999. Ч. 2. С. 155–157.

References:

1. Vainola R. Kh. Formuvannia tvorchoi osobystosti shkoliara v systemi vykhovnoi roboty [Formation of the creative personality of a schoolchild in the system of educational work]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. K., 1998. 182 s. [in Ukrainian].
2. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. K. : Lybid, 1997. 376 s. [in Ukrainian].
3. Zarvanska M. V. Formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva do vokalno vykonavskoi diialnosti : mahisterska robota [Formation of readiness of future teachers of musical art to vocal performance: master's thesis]: Kryvyi Rih, 2018. 123 s. [in Ukrainian].
4. Karpova I. H. Rozvytok tvorcho obdarovanoi osobystosti : metod. rekomen. [Development of creatively gifted personality: method. recommend]/ Karpova I. H. ; za red. prof. A. Y. Kapskoi. Chernihiv : Vyd-vo ChDIPSTP, 2009. 80 s. [in Ukrainian].

5. Moliako V. O. Psykholohichna teoriia tvorchosti [Psychological theory of creativity]. *Obdarovana dytyna*. 2004. # 6. S. 2–9. [in Ukrainian].
6. *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy : v 3 t.* [New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 3 volumes] / ukl. V. Yaremenko, O. Slipushko. 2 he vyd. K. : Akonit, 2005. T. 3. P Ya. 928 s. [in Ukrainian].
7. *USle : Universalnyi slovnyk entsyklopediia [USE: Universal dictionary encyclopedia]/ [hol. red. M. Popovych]. 3–ye vyd., pererob, dop. K. : Vse uvyto ; Novyi druk, 2003. 1414 c.* [in Ukrainian].
8. *Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky : zb. nauk. pr.* [Creative personality of the teacher: problems of theory and practice: coll. of science pr.]/ [vidp. red. N. V. Huzii]. K. : NPU, 2003. Vyp. 8. 192 s. [in Ukrainian].
9. Chzhan Yi. *Vokalno-pedahohichna tvorchist, yak peredumova vykonavskoi diialnosti spivaka* [Vocal-pedagogical creativity as a prerequisite for the performance of a singer]: avtoref. ... dys. kand. mystetstvoznavstva: 17.00.03 . Odesa. 2006. 20 s. [in Ukrainian].
10. Shaparenko S.O. *Tvorchiy potentsial i samorealizatsiia osobystosti* [Creative potential and self-realization of personality]. *Tvorchist yak sposib buttia diisnoho humanizmu : materialy 5–yi mizhnar. nauk.-prakt. konf., (Kyiv, 13–14 travnia 1999 r.) : u 2–kh ch.* / [vidp. red. B. V. Novikov ; Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy “KPI”]. K. : NTUU “KPI”, 1999. Ch. 2. S. 155–157. [in Ukrainian].